

ความสำคัญของการศึกษา

ระบบเศรษฐกิจและสังคม ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ตลอดระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาประเทศทั้งในด้านโครงสร้างการผลิตและรายได้ แบบแผนการบริโภค ค่านิยมและมาตรฐานชีวิต ความเป็นอยู่มีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น แต่ผลของการพัฒนายังไม่กระจายไปสู่เขตชนบทแล้วหลัง ประชาชนในเขตชนบทมีส่วนร่วมในการพัฒนาน้อย จึงทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ในฐานะทางเศรษฐกิจ และความเป็นอยู่ระหว่างคนในชนบทกับเมืองและระหว่างภูมิภาคมากขึ้น อีกทั้งยังก่อให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการ เช่น ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและปัญหาทางสังคม เป็นต้น¹

ดังนั้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 จึงได้เน้นความสมดุลในการพัฒนาโดยมุ่งการกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ส่วนภูมิภาค สร้างความเป็นธรรมในสังคม และการกระจายการถือครองสินทรัพย์เศรษฐกิจให้มากขึ้นพร้อม ๆ กับเน้นความสมดุลของการพัฒนาระหว่างสาขาเศรษฐกิจระหว่างพื้นที่ และระหว่างกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ²

เมื่อพิจารณาถึงการกระจายรายได้ระหว่างภาคต่าง ๆ ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2503-2522 จะเห็นว่า ประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่ยากจนที่สุดของประเทศ มีรายได้ต่อบุคคลในปี 2522 เพียง 4,991 บาทขณะที่รายได้ต่อบุคคลเฉลี่ยทั่วประเทศเท่ากับ 12,067 บาท (ราคาปัจจุบัน)

¹ คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน, นายกรัฐมนตรี, สำนัก. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525-2529. (กรุงเทพมหานคร : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย 2524) หน้า 5-8

² เรื่องเดียวกัน หน้า 3

เท่ากับ 12,067 บาท (ราคาปัจจุบัน) และเป็นภาคที่มีสัดส่วนของจำนวนคนยากจนสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 52.3 ของจำนวนคนจนทั่วประเทศ³ นอกจากนี้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภาคที่มีที่ตั้งอยู่ระหว่างภาคกลางของประเทศ และประเทศเพื่อนบ้านอันมีส่วนเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศและสถานการณ์โลกปัจจุบัน⁴ ดังนั้น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญสมควรได้รับความสนใจศึกษาเพื่อการพัฒนาให้มีความเจริญรุดหน้ายิ่งขึ้น

ในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้มีการเริ่มดำเนินการโดยมีแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นการพัฒนาภาคเป็นรายสาขาและพิจารณาจากงานด้านนโยบายของรัฐบาลเพียงด้านเดียวโดยมิได้ให้ความสำคัญแก่พื้นที่ทางการกระจายของเมือง โครงสร้างและเศรษฐกิจของเมือง การเคลื่อนย้ายประชากร บทบาทของภาคเอกชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมของประชาชนทั่วไปในการพัฒนาภาค⁵ สำหรับแผนพัฒนาฯ ในปัจจุบัน ได้มีการกำหนดแนวทางพัฒนาเพื่อลดความรุนแรงของปัญหาดังกล่าว โดยใช้กลยุทธ์พัฒนาเมืองหลัก เพื่อรองรับการเติบโตและกระจายความเจริญบริการของรัฐไปยังส่วนภูมิภาค ในการนี้ได้กำหนดเมืองหลักในภาคดังกล่าวนี้ คือ เมืองขอนแก่นและเมืองนครราชสีมา⁶ ซึ่งมีความมุ่งหวังให้

³ เรื่องเดียวกัน หน้า 337-339.

⁴ Enos, John. Modeling the Economic Development of A Poorly Endowed Region : The Northeast of Thailand (The Rand Corporation, 1970), P.V.

⁵ กาญจนี พลจันทร์, ความเจริญเติบโตของภูมิภาค : ทฤษฎีและการใช้ทฤษฎีในการวิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522), หน้า 42.

⁶ คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, เรื่องเดิม หน้า, 183.

เมืองขอนแก่นเป็นศูนย์กลางการค้าและบริการศูนย์กลางการบริหารราชการ และ การศึกษาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ส่วนเมืองนครราชสีมา ให้เป็น ศูนย์กลางบริการขนส่งสินค้าของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ⁷

แนวความคิดในการพัฒนาเมืองหลัก เป็นแนวความคิดที่สอดคล้องกับ แนวความคิดเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจแบบทวีภาค โดยที่แบ่งภาคเศรษฐกิจออกเป็น 2 ภาค ใหญ่ ๆ คือภาคเกษตรกรรมหรือชนบทและภาคอุตสาหกรรม (บริการ) หรือเมือง ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างภาคเศรษฐกิจในระบบเศรษฐกิจดังกล่าวได้มี นักเศรษฐศาสตร์หลายท่านได้กล่าวไว้ที่สำคัญคือ W.A.Lewis ได้เน้นความสำคัญ ของภาคเกษตรกรรมต่อภาคอุตสาหกรรมในฐานะเป็นแหล่งอุปทานแรงงาน⁸ Fei and Ranis ได้เน้นถึงบทบาทในด้านอุปทานอาหารหรือแหล่งอุปทานเงินออมที่สำคัญ⁹ จะเห็นได้ว่า เมืองและชนบทมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ย่อมแสดงว่าการพัฒนา เมืองไม่อาจบรรลุผลได้โดยปราศจากการพัฒนาชนบท ด้วยเหตุที่ว่าชนบทเป็นฐาน ทางเศรษฐกิจที่สำคัญของเมือง เพราะฉะนั้น จึงมีความจำเป็นต้องมีแผนโครงสร้าง ของจังหวัดเพื่อควบคุมให้การพัฒนาเมืองและชนบทมีความสอดคล้องกัน

อนึ่ง การพัฒนาจังหวัด ซึ่งเป็นที่ตั้งหลักของเมือง อันเป็นฐานทาง เศรษฐกิจที่สำคัญของเมืองหลักในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนั้น ได้มีการศึกษาเพื่อ การวางแผนพัฒนาจังหวัดนครราชสีมามาแล้วในอดีต ส่วนจังหวัดขอนแก่น ยังไม่มี การทำการศึกษาไว้ จึงสมควรที่จะมีการศึกษาเพื่อการวางแผนโครงสร้างของจังหวัดขอนแก่น เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาจังหวัดขอนแก่นให้มีความสอดคล้องกับการพัฒนาพื้นที่ ในการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคให้ประสบผลสำเร็จ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในที่สุด

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 184-185.

⁸ ประกอบ ทองมา. Dualism กับการพัฒนา : บทสำรวจแนวความคิด และทฤษฎี. (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), หน้า 31.

⁹ รัตนา สายคณิต. พัฒนาเศรษฐกิจขั้นพื้นฐาน. (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, 2524), หน้า 91.

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพและความสัมพันธ์ - ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อทราบถึงแนวโน้ม และปัจจัยที่กำหนดหรือเป็นอุปสรรคต่อการเติบโตของจังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและการขยายตัวของจังหวัดขอนแก่น
4. เพื่อเสนอแนะแนวทาง ในการวางแผนโครงสร้างของจังหวัดขอนแก่น

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาการศึกษาจะทำการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ในเขตการปกครองจังหวัดขอนแก่น ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่ 15 อำเภอและ 5 กิ่งอำเภอ เพื่อเป็นแนวทาง ที่เหมาะสมในการกำหนดแนวนโยบายในการพัฒนาจังหวัดขอนแก่นในระดับปฏิบัติการต่อไป

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงทราบถึงลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของจังหวัดขอนแก่น
2. ทราบถึงแนวโน้มของการเติบโตของจังหวัดขอนแก่น
3. ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดขอนแก่น
4. เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ถึงลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมในระดับจังหวัดในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป
5. ให้นำแนวทางในการวางแผนโครงสร้างจังหวัดขอนแก่น
6. เป็นแนวทางในการกำหนดแผนพัฒนาจังหวัดขอนแก่น

7. เป็นพื้นฐานในการกำหนดแนวทางการวางแผนพัฒนาจังหวัดและภาค
8. หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง สามารถนำข้อมูลและผลสรุปจากการ
วิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้

9. แนวทางการศึกษาวิจัย อาจเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้เพื่อ
การวางแผนพื้นที่อื่นต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

ก. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการทำการศึกษาค้นคว้า จะทำการศึกษาค้นคว้าโดยใช้ข้อมูลจากแหล่งข้อมูล
ทุติยภูมิเป็นข้อมูลหลักของการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย

1. เอกสารสิ่งพิมพ์ที่ตีพิมพ์แล้ว ได้แก่ ตาราง วารสารงานวิจัย
และวิทยานิพนธ์ จากห้องสมุดของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชนและรัฐบาล

2. สถิติตัวเลขและแผนที่ จากหน่วยราชการต่าง ๆ ที่เป็น
ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ประชากร และ
โครงสร้างการบริการขั้นพื้นฐาน โดยมีแหล่งที่มาของข้อมูล ดังนี้

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่ง
ชาติ
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- กระทรวงคมนาคม
- กรมการขนส่งทางบก
- กรมทางหลวงแผ่นดิน
- สำนักงานขนส่งจังหวัด
- กระทรวงมหาดไทย
- กองการทะเบียน กองราชการส่วนท้องถิ่น กองปกครอง
ท้องถิ่น

- กรมการพัฒนาชุมชน กรมการปกครอง สำนักผังเมือง และสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- กรมพัฒนาที่ดิน
- กระทรวงศึกษาธิการ
- สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด
- สำนักงานจังหวัด และที่ว่าการอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัด
- กองบัญชาการตำรวจ
- ธนาคารแห่งประเทศไทย
- ห้องสมุดสำนักผังเมือง ห้องสมุดกรมการปกครอง ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และสถาบันวิทยบริการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข. การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล

1. การประมวลผลข้อมูล ทำการประมวลผลด้วยมือ ประกอบกับการใช้เครื่องคำนวณโดยวิธีโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติช่วย

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูลจะดำเนินการตามขั้นตอนใหญ่ที่สำคัญ ดังนี้

ก) การสำรวจแนวคิดทางทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นการสำรวจหาแนวคิดทางทฤษฎีที่สำคัญ เช่น ทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจ ทฤษฎีการพัฒนาภูมิภาค และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการสำรวจแนวนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระดับชาติและภาคที่เกี่ยวข้อง

ข) การวิเคราะห์ถึงลักษณะและการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดขอนแก่น ตลอดจนแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ของจังหวัดโดยวิธีเทคนิคการวิเคราะห์ต่าง ๆ รวมถึงการวิเคราะห์ทางสถิติ เช่น ร้อยละ ค่าเฉลี่ย การวิเคราะห์สมการถดถอย การวิเคราะห์ตัวประกอบ เป็นต้น ตลอดจนการวิจัยแผนภูมิ ตาราง และการพรรณารูปประกอบ

ค. การสรุปผลการศึกษา

การสรุปผลการศึกษาเป็นการสรุปผลการวิเคราะห์ถึงสภาพทั่วไป ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และกายภาพ แนวนโยบายระดับชาติ ภาค และจังหวัดที่ผ่านมา เพื่อเสนอแนะแนวทางการวางแผนโครงสร้างของจังหวัดขอนแก่น

ข้อจำกัดในการศึกษา

1. ด้วยข้อจำกัดของงบประมาณและเวลา การวิเคราะห์ด้านสังคม ซึ่งส่วนใหญ่ต้องออกเก็บข้อมูลภาคสนามจึงไม่อาจกระทำได้อย่างถี่ข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ (Secondary Data) ซึ่งมีอยู่จำกัด ทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลกระทำได้ไม่เต็มที่ และขาดรายละเอียดในบางส่วนไป

2. ความคลาดเคลื่อนของข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ ซึ่งหลายแหล่งไม่ตรงกัน ทำให้ต้องปรับและเลือกใช้ ซึ่งอาจทำให้ผลการวิจัยคลาดเคลื่อนไปบ้างในรายละเอียดแต่ในภาพรวมคาดว่าจะไม่ผิดพลาด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย